

به نام خدا

تحولات مفهومی و حقوقی محاربه افساد فی الارض و بغی

دانشجو مجازات اسلامی

مؤلف:

فرهاد اله وردی

(عضو انجمن ایرانی جرم شناسی دانشگاه شهید بهشتی)

مدیر تولید و ناظر چاپ: حسین رعده‌شدی

ویراستار علمی: -

حروفچینی و صفحه‌آرایی: همتا بیداریان

طراحی جلد: همتا بیداریان

تحولات مفهومی و حقوقی محاربه افساد فی الارض و بنی قانون مجازات اسلامی

مؤلف: فرهاد الله‌وردی (عضو انجمن ایرانی جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی)

ناشر: انتشارات آتی‌نگر

ناشر همکار: وینا

چاپ اول، ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۳۱-۱۳-۳

ISBN: 978-600-7631-13-3

حق چاپ برای انتشارات آتی‌نگر محفوظ است.

نشانی دفتر فروش: خیابان جمالزاده جنوبی، روبه‌روی کوچه رشید، پلاک ۱۴۴، واحد ۲

نمبر: ۶۶۵۶۵۳۳۷

تلفن: ۶۶۵۶۵۳۳۶-۸

www.ati-negar.com * info@ati-negar.com

الله‌وردی، فرهاد، ۱۳۵۳-

تحولات مفهومی و حقوقی محاربه افساد فی الارض و بنی قانون مجازات اسلامی / مؤلف: فرهاد الله‌وردی. - تهران: انتشارات آتی‌نگر، ۱۳۹۵.

۱۰۴ ص: مصور، جدول، نمودار.

ISBN: 978-600-7631-13-3

فیبا.

موضوع: Boghat* - افساد فی الارض (Mischief in the land) محاربه (فقه) (Islamic law) مجازات - ایران (- Punishment

Iran) حقوق جزا -- ایران (Criminal law - Iran) فساد -- جنبه‌های مذهبی - اسلام (Corruption) -- Islam -- Religious aspects

۱۳۹۵ ت ۳ الف/۵/۱۹۶ BP

۲۹۷/۳۷۷

۴۲۵۸۶۹۵

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

فهرست مطالب

پیشگفتار

۷

مقدمه

۹

بخش اول: بررسی تحلیلی مفهومی و مصداقی محاربه و افساد فی الارض و بغی

۱۱

فصل اول: بررسی مفهومی منابع شرعی و حقوقی

۱۳

مبحث اول: بررسی مفهوم محاربه

۱۳

گفتار اول: بررسی مستقل مفهوم محاربه

۱۳

بند اول: در اصطلاح

۱۳

بند دوم: محاربه در فقه شیعه

۱۴

گفتار دوم: ماهیت و ملاک‌های محاربه در حقوق ایران قبل و بعد از انقلاب

۱۷

مبحث دوم: بررسی مفهوم افساد فی الارض

۱۹

گفتار اول: تعاریف افساد فی الارض

۱۹

بند اول: تعریف اصطلاحی افساد فی الارض

۱۹

بند دوم: افساد فی الارض از دیدگاه فقهی

۱۹

بند سوم: افساد فی الارض در قوانین جمهوری اسلامی ایران

۲۰

بند چهارم: نظر فقهای عامه در مورد مفسد فی الارض

۲۱

گفتار دوم: رابطه افساد فی الارض و محاربه در قوانین سابق

۲۲

مبحث سوم: بررسی مفهوم مجرمانه بغی

۳۱

گفتار اول: تعریف بغی و شرایط بغی

۳۱

بند اول: تعریف بغی

۳۱

بند دوم: شرایط بغی

۳۳

گفتار دوم: بررسی جرم بغی با توجه به دیدگاه فقها و حقوقدانان

۳۵

بند اول: جرم بغی از نظر فقها

۳۵

بند دوم: مستندات فقهی

۳۶

بند سوم: تحلیل حقوقی جرم بغی..... ۳۸

فصل دوم: جرائم سه گانه در گذر تاریخ ۴۱

گفتار اول: تاریخچه و سابقه پیدایش جرائم سه گانه در اسلام..... ۴۱

بند اول: افساد فی الارض..... ۴۱

بند دوم: بغی..... ۴۲

بند سوم: محاربه..... ۴۳

گفتار دوم: تاریخچه جرائم در قوانین جزایی ایران..... ۴۴

بند اول: مفسد فی الارض..... ۴۴

بند دوم: بغی در قانون..... ۴۵

بند سوم: محاربه در قانون..... ۴۶

بخش دوم: تحولات تقنینی در زمینه فقهایی و مصادیق محاربه و افساد فی الارض و بغی ۴۹

فصل سوم: رویکرد تقنینی در جرائم سه گانه ۵۱

گفتار اول: مصادیق جرم بغی..... ۵۱

بند اول: اقدام مسلحانه یک فرد علیه حکومت..... ۵۱

بند دوم: پی ریزی طرح براندازی حکومت..... ۵۲

بند سوم: آرکان تشکیل دهنده..... ۵۲

بند چهارم: تحریک..... ۵۴

بند پنجم: آتش زدن اموال به قصد مبارزه با حکومت..... ۵۴

گفتار دوم: مصادیق جرم محاربه..... ۵۵

بند اول: سرقت مسلحانه و قطع طریق..... ۵۵

بند دوم: قدرت نمایی و ایجاد مزاحمت برای اشخاص با اسلحه..... ۵۶

بند سوم: تخریب و اخلال در تأسیسات عمومی..... ۵۷

بند چهارم: هجوم مسلحانه به حریم خصوصی..... ۵۷

بند پنجم: عملیات تروریستی..... ۵۸

بند ششم: تهدید به بمب گذاری..... ۶۱

فصل چهارم: مروری تحولات قانونگذاری جرم بغی، محاربه و افساد فی الارض ۶۳

مبحث اول: بررسی قوانین جرائم سه گانه از سال ۷۰ تا سال ۹۲..... ۶۳

گفتار اول: بررسی تحولات قانونگذاری جرائم سه گانه از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۲..... ۶۳

۶۶.....	بند اول: جرم بغی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۶۸.....	بند دوم: محاربه در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
۷۰.....	گفتار دوم: بررسی ضوابط و مقررات محاربه و مفسد فی الارض بغی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
۷۲.....	مبحث دوم: جرم انگاری جرائم بغی، محاربه و مفسد فی الارض در قانون جدید ۱۳۹۲
۷۳.....	گفتار اول: بررسی عناصر متشکله جرائم سه گانه در قانون جدید مجازات اسلامی جدید
۷۳.....	بند اول: عناصر محاربه در قانون جدید
۷۵.....	بند دوم: عناصر متشکله بغی در قانون جدید
۸۱.....	بند سوم: عناصر متشکله افساد فی الارض در قانون مجازات اسلامی جدید مصوب ۱۳۹۲
۸۷.....	گفتار دوم: جرم افساد فی الارض در ماده ۲۸۶ ق.م.ا.
۸۸.....	گفتار سوم: نقد ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی
۹۰.....	گفتار چهارم: رابطه جرم محاربه و افساد فی الارض در قانون جدید
۹۰.....	گفتار پنجم: بررسی تطبیقی جرم محاربه و افساد فی الارض در قانون مجازات ۱۳۷۰ و قانون مجازات اسلامی جدید
۹۱.....	نتیجه گیری
۹۳.....	

خواوند متعال یک بار دیگر در مقام ارج نهادن بر مخلوقات خود که مشمول وصف مؤمنان و مسلمانان می‌باشند در آیه ۲۳ سوره مائده کسانی را که امنیت و آرامش جامعه اسلامی و مسلمانان را به خطر اندازند محارب و در حال جنگ با خدا و رسول نامیده است. این اوج توجه و حمایت خداوند است که در قالب احکام مجازات و شدید المجازات برای گروه به مخاطره‌انداز جامعه تحت عناوین محارب و مفسد فی الارض و باغی و غیره پیدا می‌کند. در این نوشتار سعی بر این است که میان این سه عنوان تفکیک موضوعی و مضامین را بررسی نمایان نماییم. امید آن که خالق خود یاریمان کند. همچنین به پیروی از تغییراتی که در قوانین جاری کشور حادث شد، نگارنده بر آن شد تا ضمن اصلاح قسمت‌های از این اثر متناسب با تغییرات صورت گرفته موضوعات مورد بحث را نیز مطابق قانون مجازات اسلامی جدید بررسی و تحلیل نماید و مقایسه میان قانون مصوب فعلی و قانون گذشته در این زمینه صورت گیرد. در هر صورت قانون مجازات عمومی سابق با وضع قوانین جزائی اسلامی تحت عناوین حدود قصاص دیات و تعزیرات نسخ گردید و حد افساد فی الارض پس از قرن‌ها متروک ماندن بار دیگر زمینه اجرا یافت و به عنوان جرمی مستقل وارد حقوق جزاء ایران گردید. همچنین جرم بغی عنوان مستقلی یافت. لذا نگرشی دقیق و کنکاشی علمی در بررسی جرم بغی، محاربه و افساد فی الارض ضروری است.

یکی از عناصر مهم برای تداوم جامعه انسانی، امنیت است. اسلام برای بقای امنیت در جامعه، اهمیت بسیار قائل شده است تا آنجا که به هم زدن امنیت افراد جامعه از سوی هرکس، به منزله اعلام جنگ با خداوند و پیامبر (ص) دانسته است. خداوند در آیه ۳۳ سوره مبارکه مائده، به این مسئله اشاره کرده است. به عبارتی هر کسی که در این مجازات اسلامی جرم محاربه و افساد فی الارض پیش‌بینی گردید است که در این ماده چنین آمده است: «هرکس که برای ایجاد رعب و هراس و سلب آزادی و امنیت مردم نسبت به افساد فی الارض و مفسد فی الارض است».

بنابراین امنیت جزء جدایی‌ناپذیر زندگی اجتماعی است که در چارچوب آن می‌توان به اهداف والای انسانی و اجتماعی دست‌یافت. قانون‌گذار ایران نیز همچون هر حکومت دیگری، با هدف ایجاد یک محیط امن اجتماعی مصادیق متعددی از رفتارهای مخل امنیت را به‌عنوان یک پدیده مجرمانه، معرفی نموده و مجازات‌های شدیدی را برای آن در نظر گرفته است. محاربه، افساد فی الارض و بغی از جمله این رفتارهاست.

در بررسی این موضوع به مفاهیم جرایم محاربه و مفسد فی الارض و بغی در قوانین کیفری قدیم و قانون مجازات اسلامی جدید مصوب ۱۳۹۲ می‌پردازیم. مفهوم بغی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ در چند ماده به‌عنوان مصادیقی از جرم محاربه ذکر شده بود اما با تصویب قانون جدید مجازات اسلامی این مفهوم عنوان مستقل «بغی» به خود گرفته است. بغی و افساد فی الارض در فصل نهم که شامل مواد ۲۸۶، ۲۸۷ و ۲۸۸ می‌باشد، همچنین عنوان مجرمانه محاربه نیز مورد توجه قانون‌گذار بوده است و مصادیقی نیز برای آن ذکر شده است و تحول و نوآوری‌هایی نیز برای آن شاهد بوده‌ایم که نشان می‌دهد که عنوان مزبور به‌تدریج توسعه و گسترش زیادی پیدا نموده است.

طرح مسئله از دیدگاه فقه

از جمله جرائمی که در شریعت اسلام مورد توجه فقه قرار گرفته است و به تفصیل راجع به آن بحث شده است سه جرم بغی و محاربه و افساد فی الارض می‌باشد؛ و قانون‌گذار جمهوری اسلامی نیز با تبعیت از شرع مقدس اسلام این سه تأسیس شرعی را در قوانین مجازات اسلامی وارد کرده است. بغی

در اسلام از مباحث مهمی است که در حوزه جرائم علیه موجودیت حکومت اسلامی در منابع فقهی مورد بحث قرار گرفته است.

طرح مسئله از دیدگاه قانون کیفری قدیم و قانون مجازات اسلامی جدید

در قوانین ایران (قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰) عنوان بغی وجود نداشت بیشتر در فقه بکار رفته است. در قانون جدید مصوب ۱۳۹۲ در ماده ۲۸۶ در خصوص جرم بغی عنوان مستقلاً در نظر گرفته است. در مواد ۲۸۷ و ۲۸۸ به طور مشخص از آن تعریف می‌نمایند. مسلم‌ترین تفاوت بین محاربه و بغی این است که محاربه یک جرم علیه امنیت و بغی یک جرم علیه حکومت است. باید گفت پیش‌بینی عنوان بغی از نوآوری‌های قانون جدید محسوب می‌شود. مفهوم ماده ۱۸۶ و ۱۸۷ قانون سابق با مفهوم بغی غیر مرتبط نبود. یکی از عنوان مستقل بغی خبری نبود. در فقه از جرم بغی به عنوان جرم سیاسی یاد شده است، با توجه به اسلحه سلاح گروه باغی شاید بتوان بین محاربه و بغی رابطه عام و خاص مطلق قائل شد. هر محاربه باغی است اما هر باغی محارب می‌باشد. میان افساد فی الارض و باغی اختلاف هدف وجود دارد، هدف افساد فی الارض ضربه زدن به نظام و جامعه اسلامی است و یا براندازی آن است در حالی که هدف از بغی، براندازی حاکم حکومت اسلامی است یا خروج بر او، اگر چه این خروج موجب ضربه زدن به نظام و جامعه اسلامی نیز شود. ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در فصل نهم با عنوان مستقل بغی و افساد فی الارض یکی از موارد مهم و از نوآوری قانون جدید می‌باشد در این ماده جدید از عنوان «هر کس» استفاده گردیده که نشان از این است که مرتکب می‌تواند اعم از زن و مرد و پیر و جوان و مسلمان و غیر مسلمان باشد. همچنین گسترده بدون اعمال ارتكابی شرط لازم برای اعمال این ماده است لذا با یک مورد نمی‌توان این ماده را در مورد مرتکب جاری ساخت و همچنین در خصوص ارتكاب جنایات علیه تمامیت جسمانی افراد، دین، جنسیت و سایر خصوصیات مجنی علیهم تأثیری ندارد اما ایرادی که در این ماده به چشم می‌خورد این است که در قسمت آخر ماده عبارت «حد وسیع» آمده که وسعت ایجاد فساد و فحشا در آن معین نیست. یکی دیگر از تفاوت‌های که بین قانون ۷۰ و ۹۲ وجود دارد در خصوص مجازات محاربه و افساد فی الارض این است که مجازات‌هایی که قانون سال ۷۰ در نظر داشت یکی از موارد قتل، آویختن به دار و قطع دست راست و سپس پای چپ و نفی بلد به اختیار قاضی بود اما در قانون جدید با توجه به جداسازی بین دو جرم، فقط مجازات اعدام برای جرم افساد فی الارض در نظر گرفته شده است. اکنون ما درصدد این هستیم که قانون‌گذار مجازات اسلامی سال ۹۲ در خصوص سه جرم محاربه و بغی و افساد فی الارض قصد ایجاد چه تحولاتی را داشته است؟ معیارهای حقوقی و فقهی برای تشخیص این جرائم چیست؟ آیا در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ رابطه محاربه و افساد فی الارض عموم و خصوص مطلق می‌باشد؟